

A hazai területi egyenlőtlenségek alakulása jövedelmi mutatók tükrében

Pénzes János, PhD habil

egyetemi docens

DE TTK Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési Tanszék

„Területi kutatások Közép-Európában”

az MRTT XVII. vándorgyűlése

Sopron

2019. október 11.

MAGYAR REGIONÁLIS
TUDOMÁNYI TÁRSASÁG

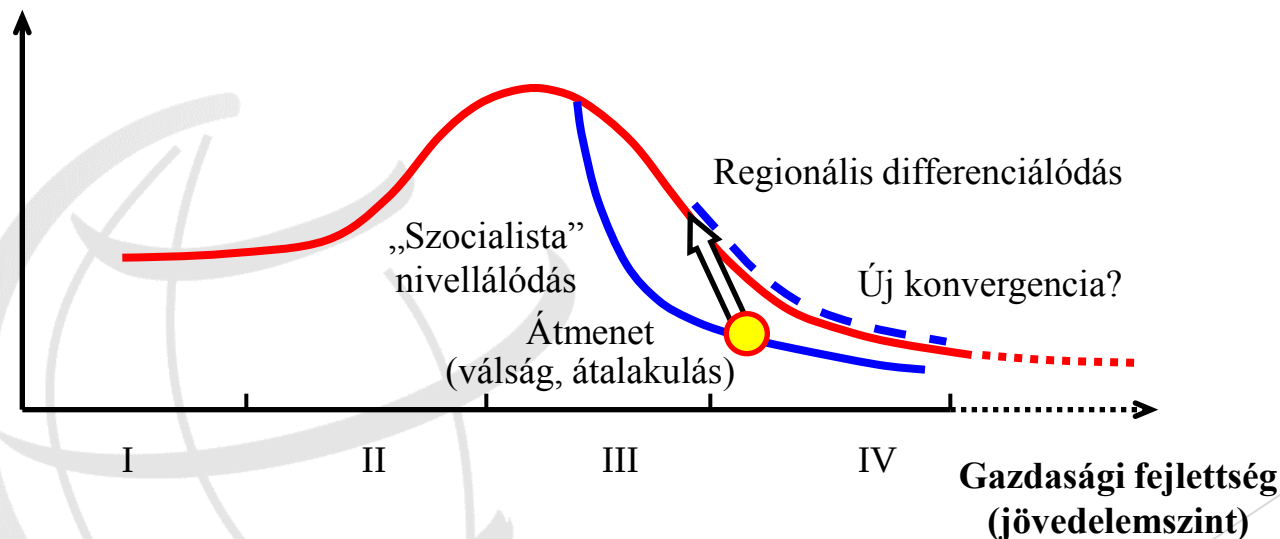

Területi egyenlőtlenségek alakulása a posztszocialista transzformáció során

„Visszatérés a trendvonalra” –

Nemes Nagy József ismételten módosított modellje

Területi fejlettségi
különbségek

Területi egyenlőtlenségek a transzformációs periódus után

Különböző szerzők eltérő véleményt fogalmazhatnak meg akár ugyanarra az időszakra vonatkozóan is.

- Enyedi György véleménye szerint az 1990-es évtized közepe után hazánk egyes területeken *megkezdődött a kiegyenlítődés* (ugyanakkor a periférikus térségek egy részének hanyatlását megállíthatatlannak tekintette) (Enyedi Gy. 2004).
- Kovács Tibor ugyanakkor a sikeres szerkezetváltáson keresztülment térségek erősebb gazdasági növekedéséből fakadó *növekvő területi fejlettségi differenciálódásra* hívta fel a figyelmet (Kovács T. 2002).
- Nagy Gábor pedig a centrum-periféria relációban kicsúcsosodó *területi polarizálódás* folyamatát tekintette relevánsnak, és ennek fő okaként a nem kellően hatékony területfejlesztési politikát nevezte meg (Nagy G. 2002, 2007).

Felhasznált indikátorok

Adóköteles jövedelem

Az adóköteles jövedelem (pontosabban a személyi jövedelemadó alapot képező jövedelem) az adóhatóság által települési szinten összesített érték, amely az SZJA bevallások alapján készül (*Kiss J. P. 2007*).

Területi gazdasági erő (TGE)

A megyei GDP adatokból származó, az adóköteles jövedelem, a helyi adóbevételek és a vállalkozások számának felhasználásával dezaggregálás módszerével több területi szintre (*Lőcsei H. - Nemes Nagy J. 2003*).

Vásárlóerő

Vásárlóerő a hivatalosan elérhető jövedelmi adatok, egyéb transzferek (pl. nyugdíjak, segélyek) és a lakosság fogyasztása alapján becslést tud adni a vásárlóerőre vonatkozóan (*Nagy G. 2019*).

Alkalmazott módszerek

Logaritmikus súlyozott relatív szórás

$$V = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n \left(\log \frac{y_i}{\bar{y}} \right)^2 f_i}{\sum_{i=1}^n f_i}} * 100$$

$y_i = \frac{x_i}{f_i}$ fajlagos (arány) mutató értéke az i .
területegységben;

$\bar{y} = y_i$ számtani átlaga;

f_i = természetes mértékegységben megadott területi jellemző.

Hoover-index, vagy Robin Hood index

$$H = \frac{\sum_{i=1}^n |x_i - f_i|}{2}$$

x_i és f_i két megoszlási viszonyszám, melyekre fennállnak az
alábbi összefüggések:

$$\sum x_i = 100 \text{ és } \sum f_i = 100$$

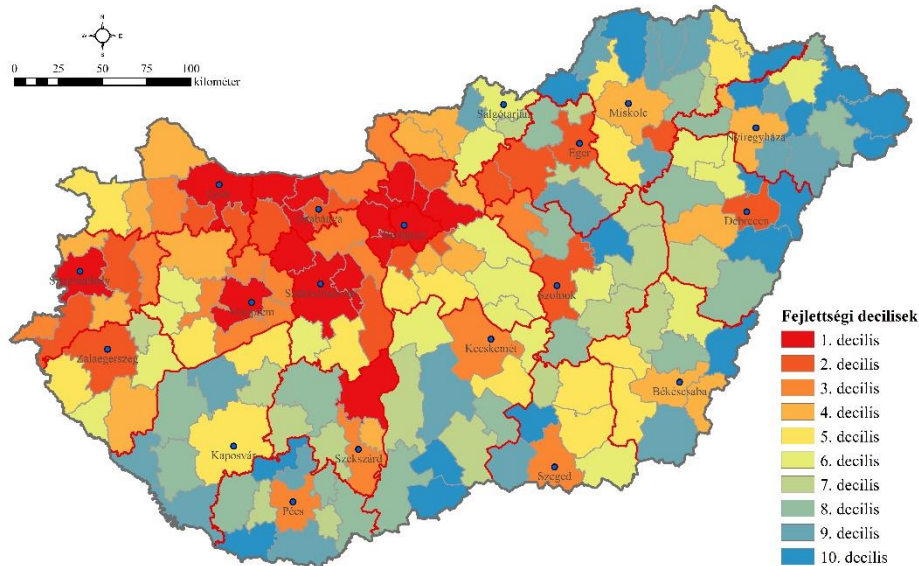
Súlyozott Gini-együttható

$$G_s = \frac{1}{2\bar{y}_s} \sum_i \sum_j \frac{f_i f_j}{\left(\sum_i f \right)^2} |y_i - y_j|$$

$y_i = \frac{x_i}{f_i}$ fajlagos (arány) mutató értéke az i .
területegységben;

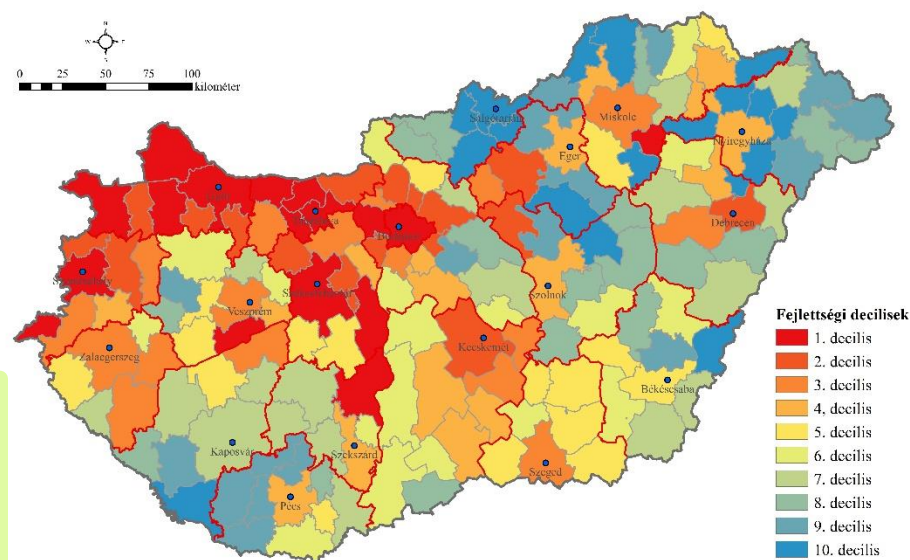
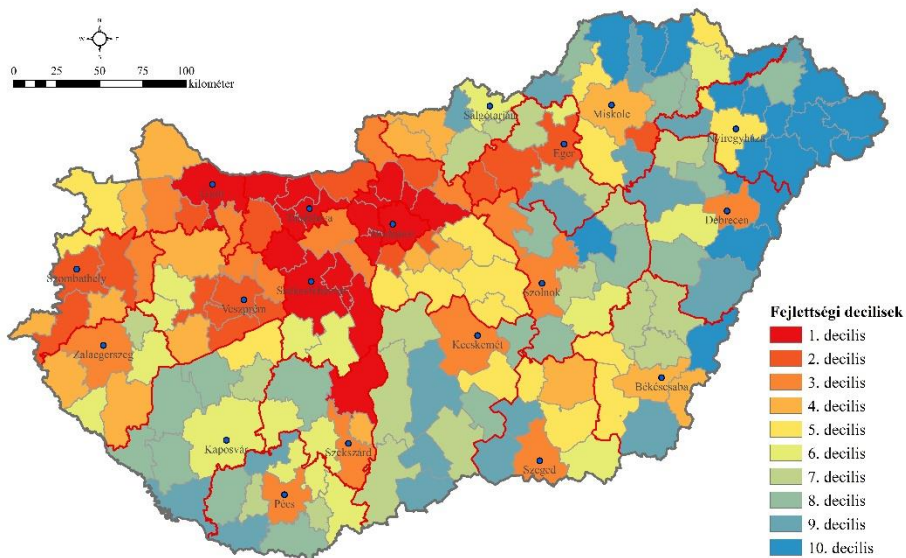
$\bar{y}_s = y_i$ súlyozott számtani átlaga;

f_i és f_j = természetes mértékegységben megadott
területi jellemző – súlysám

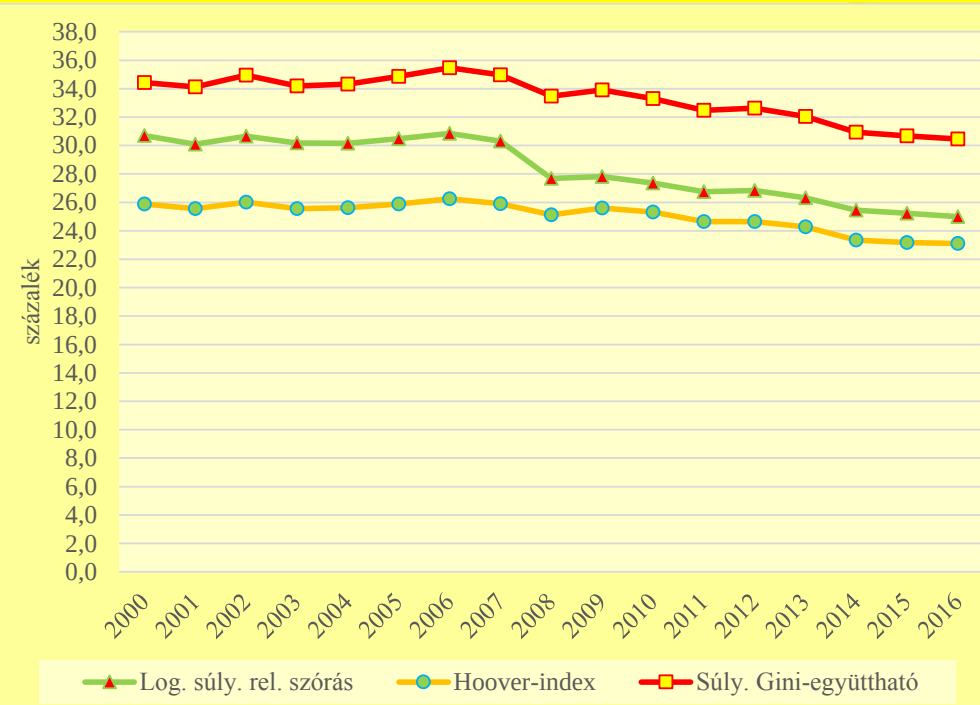
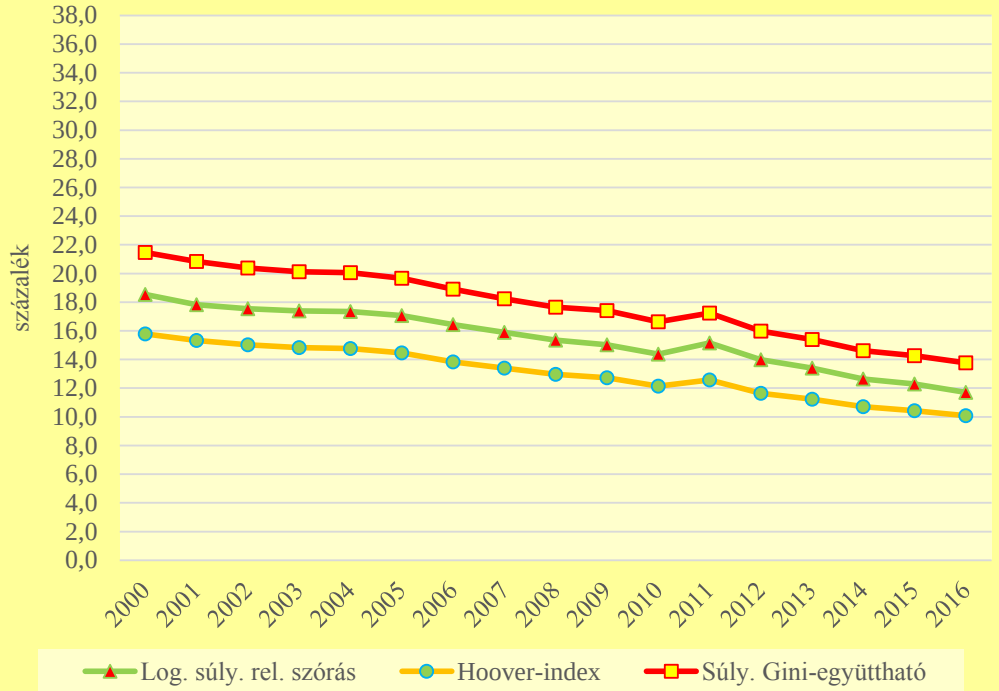
Az adóköteles jövedelem egy lakosra jutó értéke a járásokban 2015-ben
(*Forrás: NAV (PM-APEH) és a KSH adatai alapján*)

A területi gazdasági erő (TGE) egy lakosra jutó értéke a járásokban 2015-ben
(*Forrás: NAV (PM-APEH) és a KSH adatai alapján*)

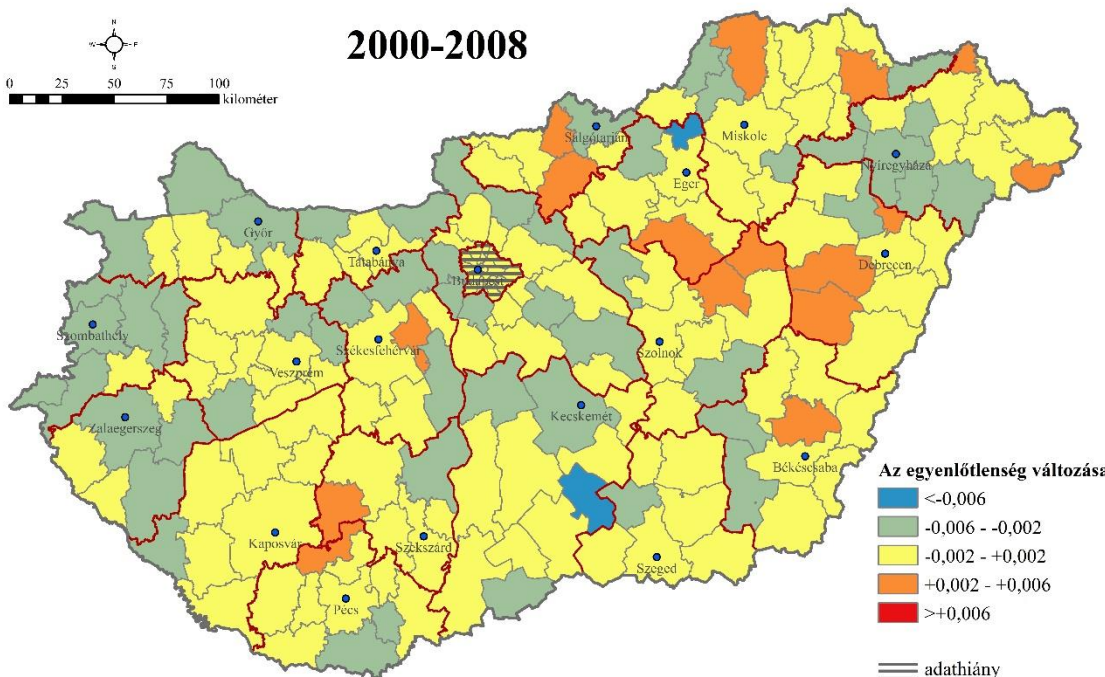
Az egy lakosra jutó vásárlóerő a járásokban 2015-ben
(*Forrás: a GfK Hungária adatai – idézi Nagy G. 2019 – alapján*)

Az adóköteles jövedelem egy lakosra jutó értékeinek egyenlőtlensége 2000 után, %
(Forrás: NAV (PM-APEH) és a KSH adatai alapján)

A területi gazdasági erő egy lakosra jutó értékeinek egyenlőtlensége 2000 után, %
(Forrás: NAV (PM-APEH) és a KSH adatai alapján)

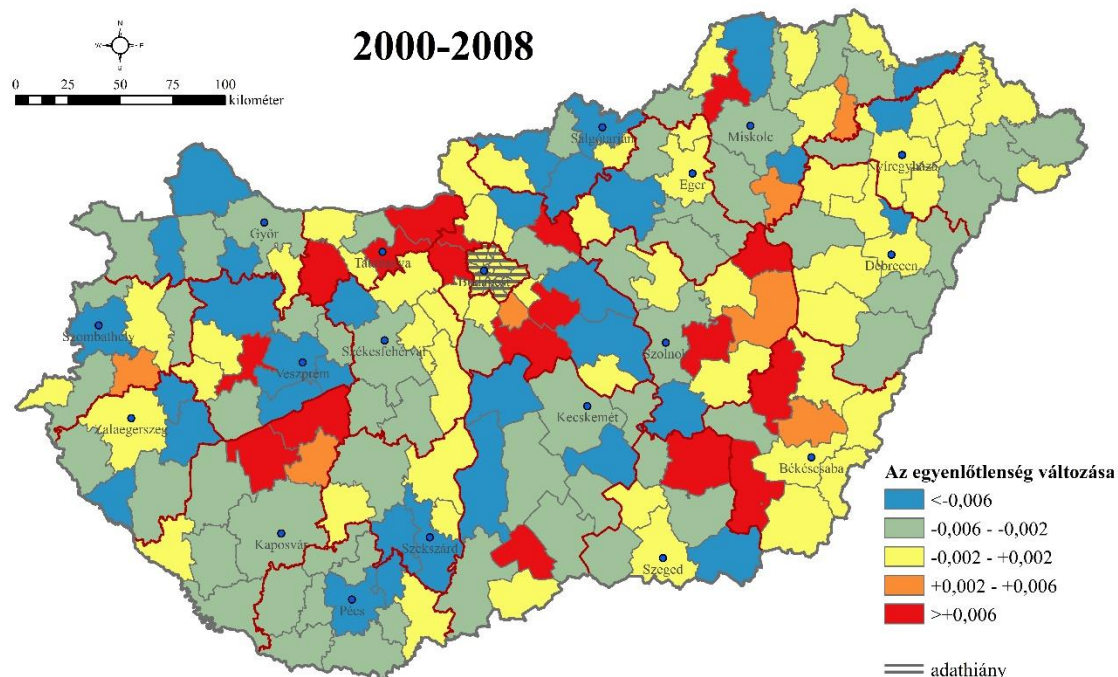
2000-2008

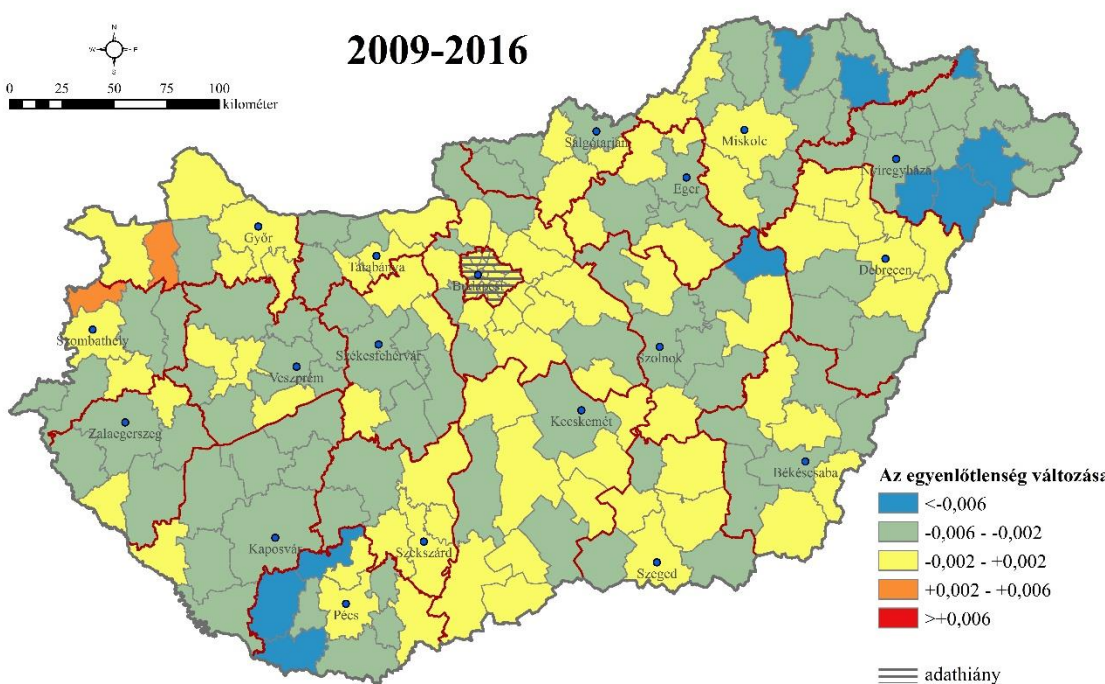
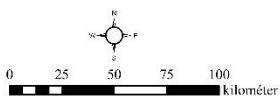
Az adóköteles jövedelem járásokon belüli egyenlőtlenségi értékeire illesztett lineáris regressziós egyenes iránya és meredeksége alapján kategorizált térségi pályák
(Forrás: NAV (PM-APEH) és a KSH adatai alapján – módszer: Dusek T. 2005)

A települési gazdasági erő (TGE) járásokon belüli egyenlőtlenségi értékeire illesztett lineáris regressziós egyenes iránya és meredeksége alapján kategorizált térségi pályák
(Forrás: NAV (PM-APEH) és a KSH adatai alapján – módszer: Dusek T. 2005)

2000-2008

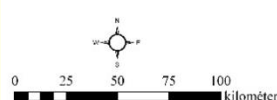

2009-2016

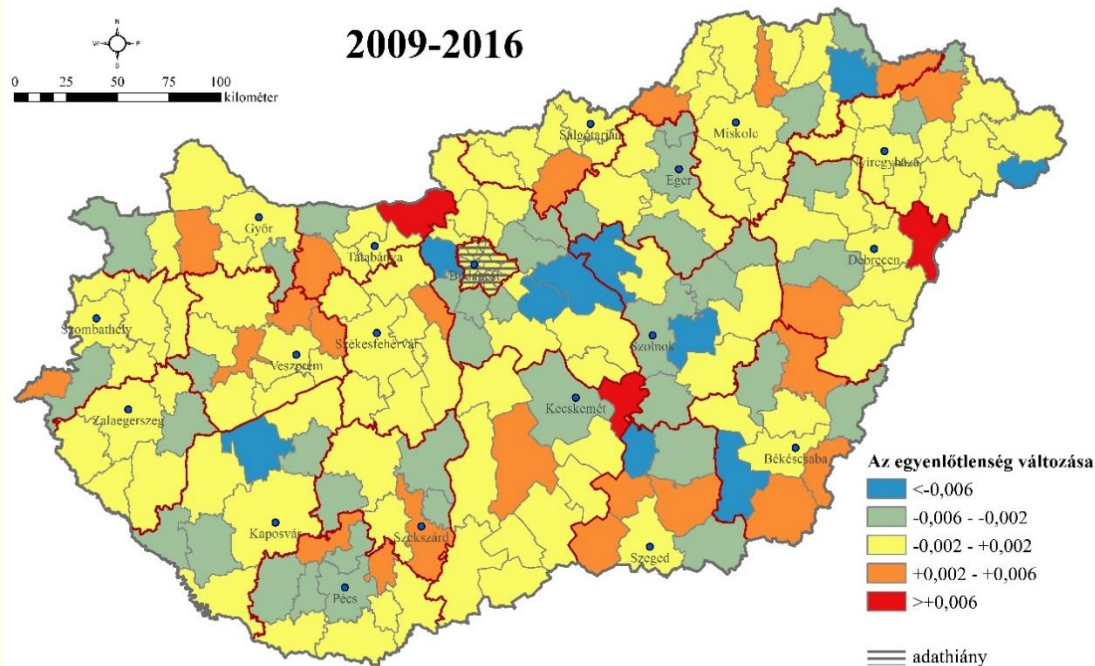

Az adóköteles jövedelem járásokon belüli egyenlőtlenségi értékeire illesztett lineáris regressziós egyenes iránya és meredeksége alapján kategorizált térségi pályák
(Forrás: NAV (PM-APEH) és a KSH adatai alapján – módszer: Dusek T. 2005)

A települési gazdasági erő (TGE) járásokon belüli egyenlőtlenségi értékeire illesztett lineáris regressziós egyenes iránya és meredeksége alapján kategorizált térségi pályák
(Forrás: NAV (PM-APEH) és a KSH adatai alapján – módszer: Dusek T. 2005)

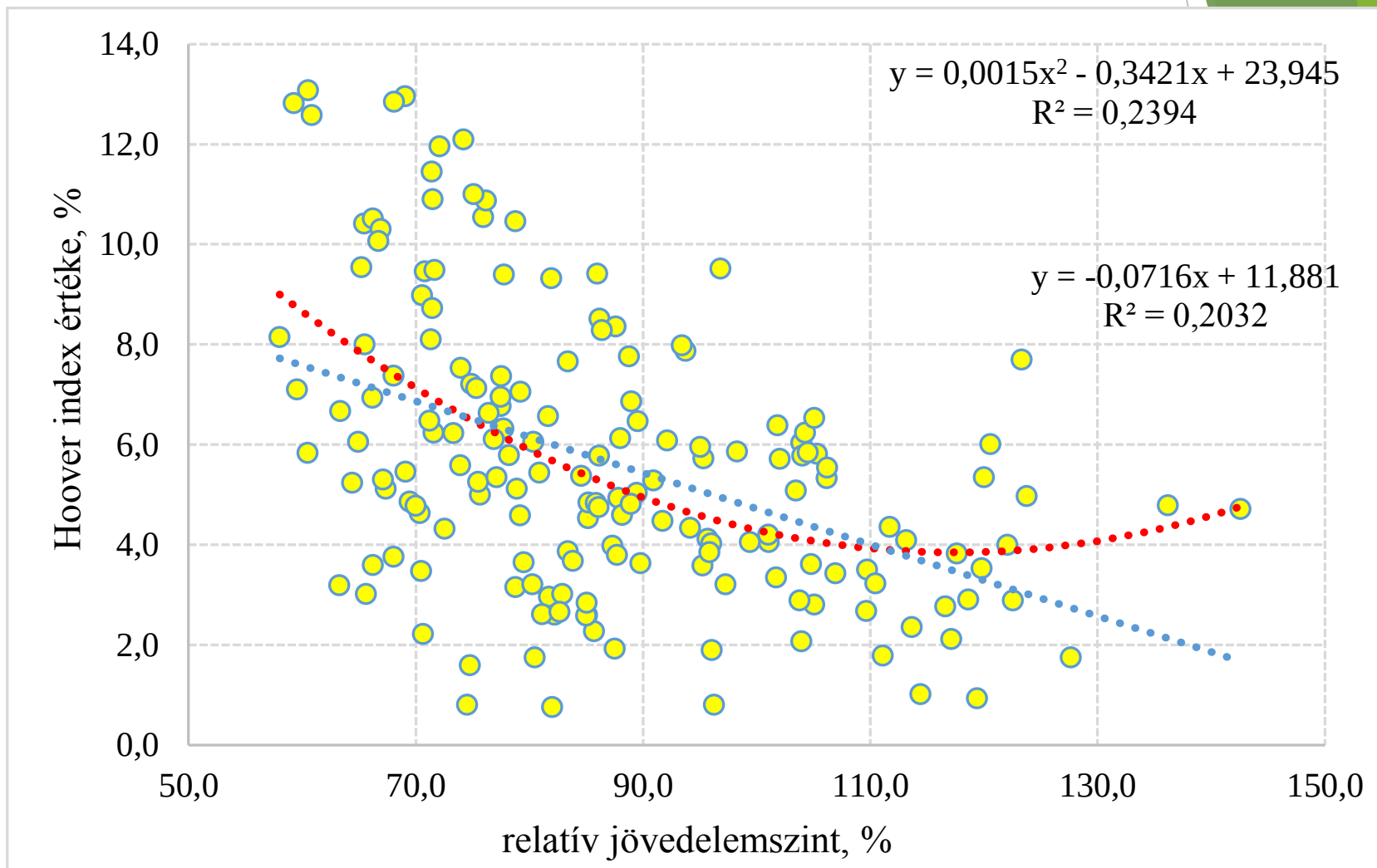

2009-2016

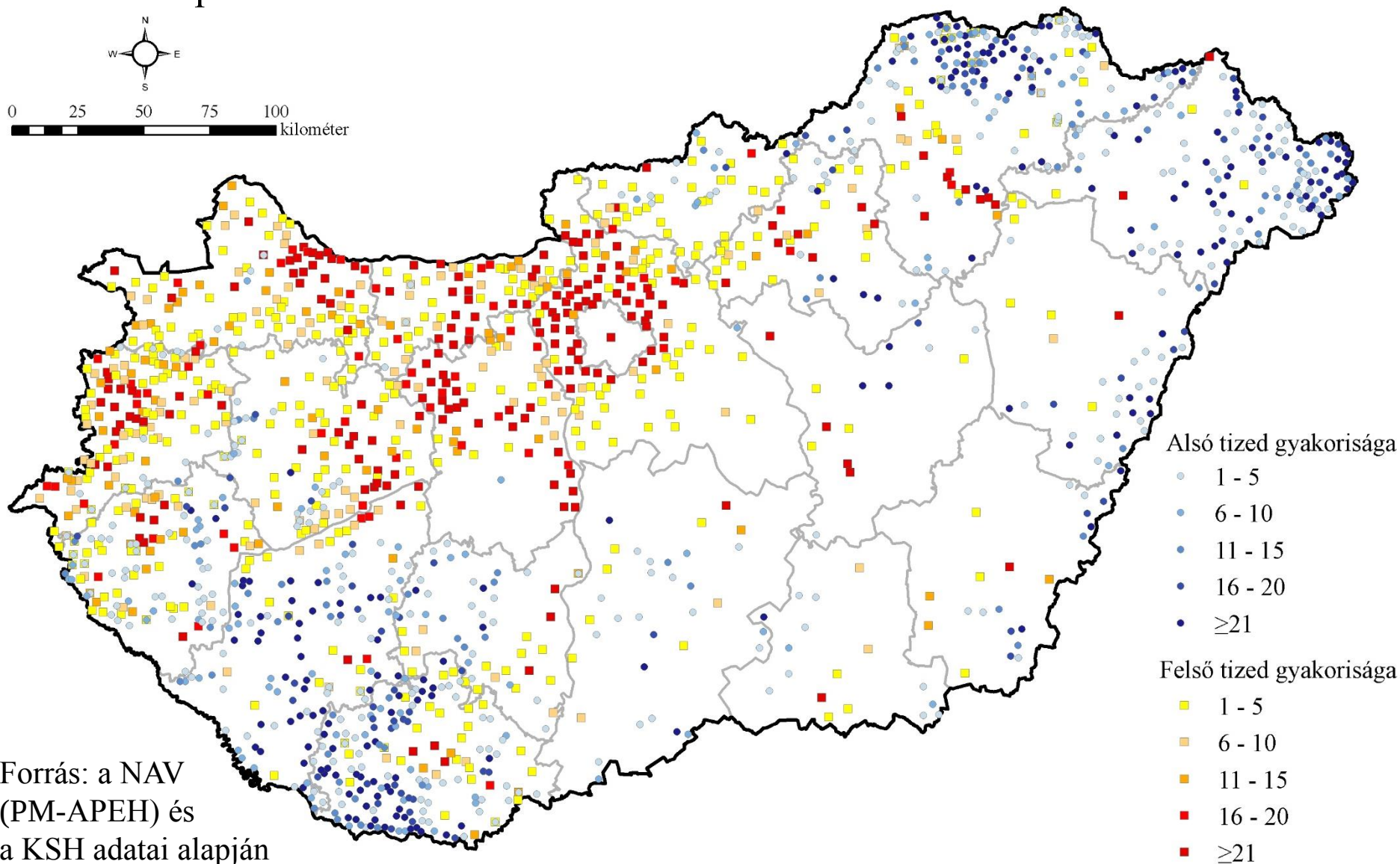
A területi jövedelemegyenlőtlenségek alakulása

A jövedelemszint és a jövedelemegyenlőtlenségek függése
a járásokban, 2016 *(a budapesti, Paksi és Tiszaújvárosi járások nélkül)*

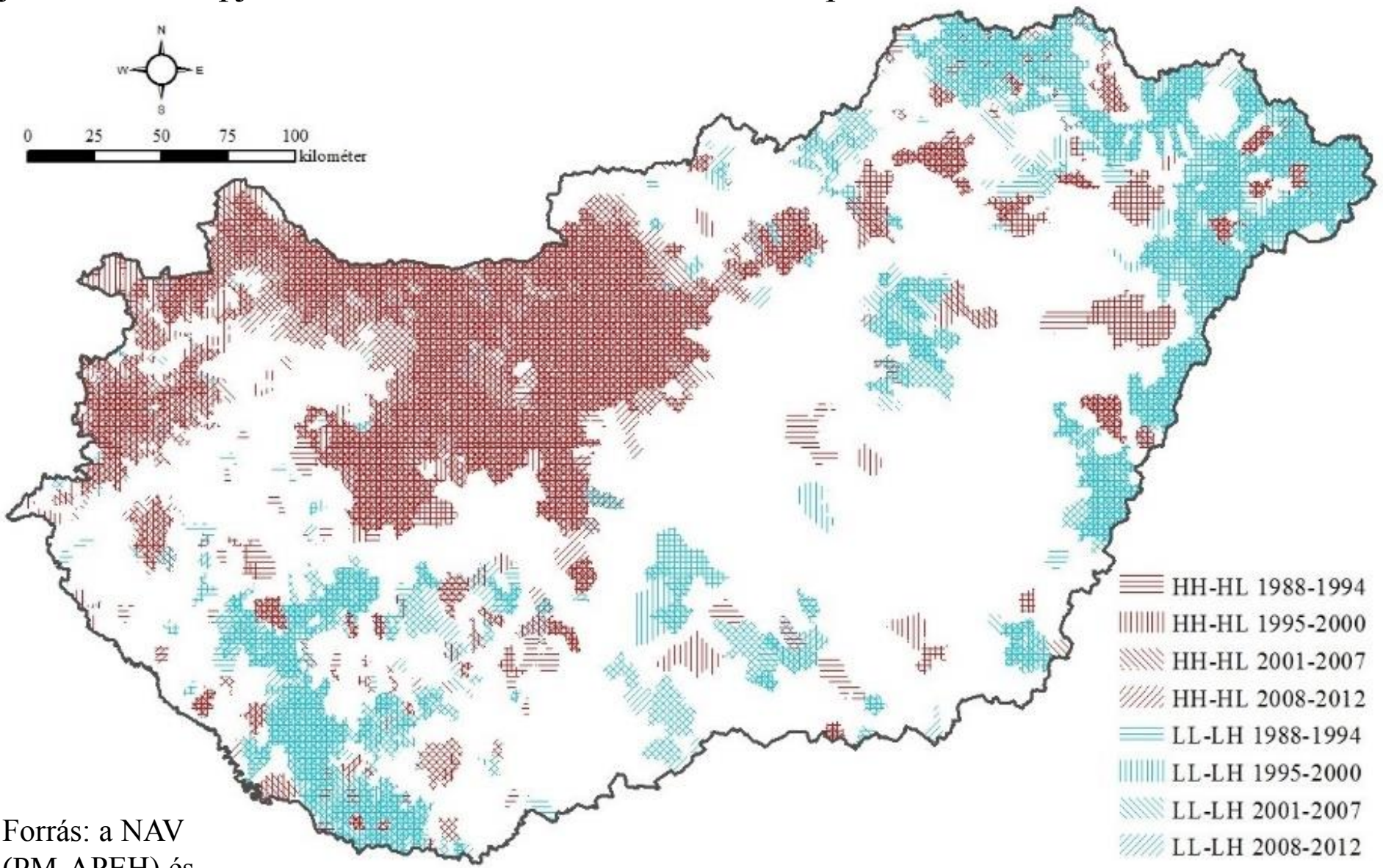
A területi jövedelemegyenlőtlenségek alakulása

Az egy lakosra jutó jövedelmi rangsor alsó és felső tizedébe kerülő települések esetszám szerint összesítve 1988-2016

A lokális területi autokorreláció (LISA) klaszterei az adóköteles jövedelem alapján számítva az 1988 és 2012 közötti periódusokban

Forrás: a NAV
(PM-APEH) és
a KSH adatai alapján

Konklúziók

- A rendszerváltás után a transzformációs gazdaságokra jellemző módon a területi egyenlőtlenségek drasztikus növekedése;
- Az 1990-es évek közepétől stagnálás – a térszerkezet jelenleg is megfigyelhető főbb jellemvonásainak kialakulása;
- A millennium után jellemzően konvergens folyamatok, de néhány térségi kivételt felbukkan ezek mellett;
- Az adóköteles jövedelem tekintetében domináns stagnálás és konvergencia, míg a TGE esetében mozaikosabb a kép;
- A jövedelmi mutatók „magyarázóereje” több okra visszavezethetően erodálódik;
- Ennek ellenére a területi jövedelmi polarizáltság rögzülni látszik, a periférikus területek koncentrációja karakteresen jelen van.

Köszönöm a figyelmet!

Felhasznált irodalom:

- DUSEK T. 2004: A területi elemzések alapjai. – Regionális Tudományi Tanulmányok 10. ELTE Regionális Földrajzi Tanszék – MTA ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport, Budapest. 240 p.
- DUSEK T. 2005: A kistérségek jövedelmi helyzetének alakulása 1988 és 2003 között: a változás típusai. – In: (szerk. Rechnitzer J.): Átalakulási folyamatok Közép-Európában. SZE MTDI Évkönyv, Győr. pp. 265–278.
- ENYEDI GY. 2004: Regionális folyamatok a poszt szocialista Magyarországon. – Magyar Tudomány, 49 (111) (9): 935–941.
- KISS J. P. 2007: A területi jövedelemegyenlőtlenségek strukturális tényezői Magyarországon. – PhD doktori értekezés, SZTE TTK, Budapest-Szeged, kézirat
- KOVÁCS T. 2002: A területi fejlettségi különbségek alakulása Magyarországon. – Területi statisztika, 5 (42) (6): 506–517.
- LÖCSEI H. - NEMES NAGY J. 2003: A Balatoni régió gazdasági súlya és belső térszerkezete. – In: Kistérségi mozaik (szerk. Nemes Nagy J.), Regionális Tudományi tanulmányok 8. ELTE Regionális Földrajzi Tanszék – MTA-ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport, Budapest. pp. 134–149.
- NAGY G. 2002: Oldódtak-e az öröklött területi különbségek a rendszerváltás évtizedében? – In: A magyar társadalomföldrajzi kutatás gondolatvilága (szerk. Abonyiné Palotás Jolán - Becsei József - Kovács Csaba). SZTE Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged. pp. 213-225.
- NAGY G. 2007: Divergencia vagy konvergencia – az átmenet gazdasági térfolyamatainak mérlege földrajzos szemmel. – Tér és Társadalom, 21 (1): 35–51.
- NAGY G. 2019: Ellátás és ellátatlanság – köz- és piaci szolgáltatások területi-települési egyenlőtlenségei a vidéki Magyarországon. – Földrajzi Közlemények, 143 (2): 124–143.
- NEMES NAGY J. 2005: Fordulatra várva – a regionális egyenlőtlenségek hullámai. – In: A földrajz dimenziói (szerk. Dövényi Z. – Schweitzer F.), MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest. pp. 141-158.
- NÉMETH N. – KISS J. P. 2007: Megyéink és kistérségeink belső jövedelmi tagoltsága. – Területi Statisztika, 47 (1) pp. 20-45.